

Geliş Tarihi/Received: 02.07.2021

Kabul Tarihi/Accepted: 13.09.2021

DOI: 10.29228/roljournal.52318

FENERBAHÇE FUTBOL TAKIMI'NİN 1959 ÖNCESİ ŞAMPİYONLUKLARINA INSTAGRAM VE EKŞİ SÖZLÜK ETKİLEŞİMİNDE BAKABİLMEK: NETNOGRAFI ÇALIŞMASI ÖRNEĞİ

Davut ATMACA

Sorumlu Yazar: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Orcid
ID: 0000-000-7149-2952, adaatmaca17@gmail.com

Hüseyin TOYGUR

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Orcid ID: 0000-0001-
7919-6509, huseyintoygur84@gmail.com

ÖZET

Günümüz sosyal dünyasında çevrimiçi toplulukların önem kazandığı bir süreç yaşanmaktadır. Dijital olgunluk devresi olarak adlandırılan bu dönem sosyal hayatın internet ağına taşındığı, belli inanış ve düşüncedeki dijital izlerin yorumlandığı, toplumsal anlayışın derinlemesine incelendiği bir döneme tanıklık etmektedir. Bu araştırma keşfedici nitel bir çalışma olduğundan, çevrimiçi topluluklardaki futbol taraftarları arasındaki rekabetin dinamiklerini ele almak amacıyla yapılmıştır. Netnografik iç görü sayesinde farklı sanal taraftar topluluklarının perspektifinden Fenerbahçe'nin 1959 öncesi şampiyonluklarına yönelik bir keşif dizisi yansıtılmıştır. Ekşi sözlükteki sanal taraftar yorumları içerik analizine göre incelenmiştir. Araştırmadaki sonuçlara göre; sanal taraftar grupları arasında 1959 yılı öncesi şampiyonluklara ilişkin çevrimiçi savaşlar yaşanmaktadır. Bazı sanal taraftar grupları şampiyonluk iddialarını Türkiye Futbol Federasyonu'nun kuruluş yılına atıfta bulunarak savunmaktadır. Farklı takımları destekleyen sanal topluluklar 1959 yılından önce liglerin yerel statüde olduğunu belirtmektedir. Taraftar grupları arasındaki sanal savaşların sebebinin Türkiye Futbol Federasyonu tarafından başlatılan "yıldız uygulaması" olduğu anlaşılmaktadır. Bazı sanal taraftar gruplarının Instagram'da logoya dayalı yoğun bir içerik ürettikleri görülmektedir. Takım logoları, karşı tarafa mesaj vermede bir uyarıcı olarak kullanılmaktadır. Logolardaki yıldız sayısı miktarı, taraftar grupları arasında bir üstünlük simgesi olarak görülmektedir. Bu sonuçlara göre şu önerilerde bulunulmuştur. Türkiye futbol tarihine ait şampiyonluk belirleme usul, esas ve statüleri ile Avrupa futbol tarihindeki şampiyonluk belirleme statüleri karşılaştırılabilir. Farklı futbol kulüplerine yönelik benzer araştırmalar yapılarak, sanal taraftar dinamikleri daha kapsamlı araştırılabilir. Gelecek araştırmalarda görsel veri akışına daha fazla yer veren netnografik araştırmalar gerçekleştirilebilir.

Anahtar Kelimeler: Fenerbahçe, 1959 öncesi şampiyonluklar, Etnografi.

BEING ABLE TO LOOK AT THE CHAMPIONSHIPS OF FENERBAHÇE FOOTBALL TEAM BEFORE 1959 IN THE INTERACTION OF INSTAGRAM AND SOUR DICTIONARY: NETNOGRAPHY STUDY EXAMPLE

ABSTRACT

In today's social world, there is a process in which online communities gain importance. This period, which is called the digital maturity period, witnesses a period in which social life is transferred to the internet, digital traces of certain beliefs and thoughts are interpreted, and social understanding is examined in depth. As this

research is an exploratory qualitative study, it was conducted to address the dynamics of competition among football fans in online communities. Thanks to the netnographic insight, a series of explorations of Fenerbahçe's pre-1959 championships were reflected from the perspective of different virtual fan communities. Virtual fan comments in sour dictionary were analyzed according to content analysis. According to the results of the research; Online battles are taking place between groups of virtual fans over pre-1959 championships. Some virtual fan groups defend their championship claims by referring to the foundation year of the Turkish Football Federation. Virtual communities supporting different teams state that before 1959 leagues had local status. It is understood that the reason for the virtual wars between the fan groups is the "star application" initiated by the Turkish Football Federation. It is seen that some virtual fan groups produce intense content based on the logo on Instagram. Team logos are used as a stimulus to give a message to the other party. The amount of stars in logos is seen as a symbol of superiority among fan groups. Based on these results, the following recommendations were made. The procedures, principles and statutes of determining the championship in the history of Turkish football can be compared with the status of determining the championship in the history of European football. By conducting similar researches on different football clubs, virtual fan dynamics can be investigated more comprehensively. In future research, netnographic studies that give more space to visual data flow can be carried out.

Keywords: Fenerbahçe, championships before 1959, Netnography.

GİRİŞ

Günümüzde insan yaşamı ve spor birbirinden ayrılmaz bir bütün haline gelmiştir. Bu nedenle spor insanın hayatı boyunca sağlıklı, başarılı ve mutlu olmasında önemli bir rol oynamaktadır. Spor, insanların hayat biçimini ve birbirleriyle olan ilişkilerini de belirlemektedir (Atasoy ve Kuter, 2005). Prebish (1993), sporun rekabetçi, dinamik ve çoğu zaman bireyci bir etkinlik olduğunu ifade etmiştir. Novak (1995), sporun bazı yönlerden bir din olduğunu söylemiştir. Dionísio ve ark., (2008), spora kendini adayan taraftarların fan seviyesine göre değişen farklı fan tipolojilerinin sosyal tanınma, sosyalleşme ve sembolizm ihtiyacına göre değiştiğini ifade etmiştir.

İnsanlığın tüm faaliyetleri bir gereksinimden ortaya çıkmıştır. Futbol da buna dâhil edilmektedir. Çünkü futbolun “kendini gerçekleştirme, metafizik güçlerle ilişki kurma, egemenliği perçinleme veya yönetsel yapıyı yeniden üretme” gibi birçok nedene bağlı olarak ortaya çıktığı düşünülmektedir (Erdoğan, 2008). Futbol, toplumsal yapı içerisinde her geçen gün biraz daha fazla yer işgal edip, önem kazanmaya başlamıştır (Talimciler, 2008).

Futbol, belli bir gruba ilişkin aidiyetlerin ve kimliklerin kazanıldığı, buna yönelik davranışların biçimlendiği, sosyal ve politik temsil imkânının gerçekleştirildiği toplumsal bir alan olarak tanımlanmaktadır (Alver, 2008). Sanayi Devrimi ile başlayan toplumsal gelişmeye bağlı işçi örgütlenmeleri, spordaki örgütlenmeleri de etkilemiştir. Bu gelişmelere bağlı olarak spor da kurumsal bir kimlik kazanmaya başlamıştır (Şahin ve Tunçkal, 2010).

Dünyada ve Türkiye’de futbol sosyal, siyasal, kültürel ve ekonomik gelişmelerle olan uyumu bakımından toplumla iç içe bir yapıda bulunmaktadır (Devecioğlu, 2008). Osmanlı Devletindeki ilk spor faaliyetleri Rumlar ve yabancılar tarafından başlatılmıştır. Bu

dönemdeki spor faaliyetleri siyasi, ekonomik ve kültürel açıdan oldukça zor geçen dönemlere denk gelmiştir (Günay, 2016). Osmanlı Devleti ve sonraki dönemlerde federasyon anlamındaki yapılaşma 1922'deki özerk örgütlenmelere bağlı olarak başlamıştır. 1929 sonrası başlayan sosyo-ekonomik etkilerle, 1936'da yarı-merkezi bir yapı, 1938'de merkezi bir yapıya kavuşmuştur. 1950 sonrasında gelişmeler sonrasında Türk futbolu profesyonelleşmenin meydana getirdiği baskılar karşısında merkezi yapılanma sorunlarına yönelik geçici çözüm arayışları içerisinde bulunmuştur. 1980'lerden sonraki siyasi ve ekonomik gelişmelere bağlı olarak çıkarılan kanunlar neticesinde profesyonel futbol bağlı bulunduğu üst kuruluştan bağımsız bir şekilde örgütlenmiştir. Özetle, ekonomideki liberalleşme futboldaki özerkleşmeyi doğurmuştur. 1992 yılında TFF kurumsal bir kimlik kazanmıştır. Hukuki ve idari anlamda çok sayıda yasal düzenleme gerçekleştirilmesine rağmen son yıllarda Türk futbolunda reklam, sponsorluk, görev, yetki, sorumluluk, Tahkim Kurulu, amatör ve profesyonel futbol organizasyonları ve uygulamalarına yönelik çok sayıda sorun bulunmaktadır (Devecioğlu, 2008).

Türk futbolunda yaşanan güncel sorun ve tartışmalardan birisi de 1959 yılından önceki şampiyonluklara yönelik yapılmaktadır. Örneğin Fenerbahçe Spor Kulübü Yönetimi 1959 yılından önceki 9 şampiyonluğun tescillenmesi ve yaşanan belirsizliğin giderilmesi amacıyla Türkiye Futbol Federasyonu'na başvuruda bulunmuştur. Özellikle, şampiyonluk sayıları konusunda Fenerbahçe ve diğer kulüp taraftarlarının ciddi bir ayrım yaşadıkları, bu tartışmaların sadece futbol taraftarlarını değil; tüm spor kamuoyunu da ciddi şekilde ikiye böldüğü görülmektedir. Öyle ki; son yıllarda ciddi şekilde alevlenen şampiyonluk sayıları konusunda Fenerbahçe'li ve Galatasaray'lı taraftarlar sosyal medyada da birbiriyle yarışmaya başlamıştır. Örneğin; Fenerbahçe taraftarları Twitter'da takımlarına #HEDEF29 hashtagiyle destek verirken, Galatasaray taraftarlarının takımlarına #HEDEF38 hashtagiyle destek verdikleri görülmektedir. Instagram'da “#1959öncesinerteff”, “#1959öncesişampiyonluklar”, “#1959only”, “#1959öncesitezgahı” ve “#1959öncesisampiyonlugumuzhayırlıolsun” etiketleri ile kıyasıya bir gönderi mücadelesi yaşanmaktadır. Ayrıca ekşi sözlük kullanıcılarının “1959 öncesi şampiyonluklar” başlığı altında 108 adet, “1923-1959 arası şampiyonlukların tescil edilmesi” başlığı altında 77 adet yorum yaptıkları tespit edilmiştir. Süper Lig'in “Dört Büyükleri'nden birisi olan Fenerbahçe Kulübü, yüzyıllık geçmişi, yirmi milyonun üzerinde taraftarıyla Türkiye'nin en önemli futbol kulüplerinden biri konumundadır. Teknolojideki hızlı gelişmelerle birlikte sanal dünyadaki topluluklar her geçen gün artsa da sanal topluluklar üzerine spor iletişimi perspektifinden

yapılan araştırmalar sınırlı kalmaktadır. Bu nedenle Fenerbahçe'nin 1959 öncesi Şampiyonluklarına yönelik sanal taraftar algısının nasıl olduğu bu araştırmanın sorunsalını oluşturmaktadır. Bu problem doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

- Fenerbahçeli sanal taraftar gruplarının, Fenerbahçe Futbol Takımı'nın 1959 Öncesi Şampiyonlukları'na yönelik algısı nedir?
- Farklı takımları tutan sanal taraftarların, Fenerbahçe Futbol Takımı'nın 1959 Öncesi Şampiyonlukları'na yönelik algısı nedir?
- 1959 Öncesi Şampiyonluklar ile ilgili ironi ve mizah içerikli yorumlar nedir?
- 1959 Öncesi Şampiyonluklarla ilgili entelektüel yorumlar nedir?
- Araştırma problemine ilişkin görsel veri trafiği nasıldır?

Şekil 1. Araştırma problemi iş akış Şeması

İlgili Literatür

Netnografi ile ilgili turizm, iletişim, pazarlama, halk bilimi ve folklor alanlarında yapılmış Özbölük ve Dursun (2015), Şafak (2017), Cebeci ve Esen (2017), Aksu (2017), Eşitti (2018), Çetin ve Ayhan (2020), Akgül (2020) ile Yavuz ve Toprakçı (2021)'in araştırmalarına ulaşılmıştır. Netnografi ile ilgili farklı disiplinlerde çok sayıda çalışma yapılmışsa da sporda netnografi çalışmalarının sınırlılığı dikkat çekmektedir (Özgen ve Arğan, 2020). Sporda netnografi ile ilgili çalışmalar incelenmiş, araştırma sonrasında Özgen (2019)'un doktora çalışması ile Özgen ve Arğan (2020)'nin makalesine ulaşılmıştır. Özgen (2019) Spor Yöneticiliği Ana Bilim Dalı'nda gerçekteşirdiği doktora tezinde Türk futbolundaki üç büyük futbol kulübünün taraftarları arasındaki ilişkileri nefret ve aşk

ekseninde değerlendirmiştir. Özgen ve Argan (2020) araştırmalarında netnografi yönteminin genel özelliklerini inceleyerek, spor bilimlerinde kullanılabilirliğini araştırmıştır.

Yabancı literatürde öne çıkan 4 adet çalışma incelenmiştir. Bu çalışmaların birincisinde Xavier (2019) taraftarların futbola karşı çevrimiçi tutumlarını araştırmış, futbolda yarı-dini bir doğa olduğunu, kulüplerin sadık hayranlar tarafından takip edilen kültler gibi görüldüğünü ifade etmiştir. Diğer çalışmalarda Moura ve de Souza-Leão (2020) Brezilya'daki ulusal futbol ligi seyircilerinin sosyal medyadaki etkileşimlerinden yola çıkarak tüketim alışkanlıklarını araştırmıştır. Lizzo ve Liechty (2020) "Hogwarts Koşu Kulübü ve Topluluk Duygusu: Sanal Bir Topluluğun Netnografisi" isimli çalışmada, boş zaman tabanlı sanal topluluktaki katılımcıların topluluk deneyimlerine yükledikleri anlamları keşfetmek için netnografiyi kullanarak Facebook tabanlı bir sanal topluluğu incelemiştir. Fenton ve ark., (2021), bir futbol kulübünün taraftarları ile sosyal sermayeyi birbirine bağlayıp köprü kuran, sosyal sermaye aracılığıyla sosyal medya marka toplulukları ve sporseverler arasındaki topluluk duygusu geliştirme potansiyelini araştırmıştır.

Ekşi Sözlük

Bir grubu, topluluğu ve ülkeyi anlamının en güzel yolu diğer ülkelerle, farklı toplumlarla karşılaştırmaktır. Çünkü yaşadığımız coğrafyayı birlikte paylaştığımız, birlikte yaşadığımız kültürleri anlamadan kendimizi anlamak mümkün değildir (Şirin, 2017). Bilgiye ulaşmak, düşündüklerini özgürce ifade edebilmek kültürel anlamda refahı ortaya çıkartan en büyük güç olarak görülmektedir. Bilgi özgür bir ortamda paylaşılıp tartışıldığında yeni buluş ve fikirler çok daha kolay ortaya çıkmaktadır. Günümüzde Dünya genelinde milyonlarca kullanıcıya sahip olan sosyal platformlar bulunmaktadır. Siteye kayıtlı kullanıcıların bağlantı, metin, fotoğraf ve video içerikli gönderiler paylaşabildiği tartışma siteleri bilginin özgür platformlarda tartışılıp ifade edilmesine imkân vermektedir. Özellikle Reddit, Instagram, Facebook, Ekşi Sözlük gibi sosyal platformlar taraftar dinamiklerinin nabzını ölçmede önemli ölçüde veri sunmaktadır. Örneğin ekşi sözlük 15 Şubat 1999 tarihinde kullanıma giren web tabanlı katılımcı sözlük içeriği olarak tanımlanmaktadır. 1999 yılında Sedat Kapanoğlu tarafından "sourtimes.org" sitesinin bir parçası olarak kullanıma giren, sloganı "kutsal bilgi kaynağı" olan ve sonraları artan popülaritesiyle birlikte sourtimes.org'un esas parçası haline gelen interaktif sözlük içeriği olarak bilinmektedir. Ekşi sözlük yazarları açılan konu başlıklarına yönelik yorum yapıp, sosyal konulara dair içerik oluşturmaktadır. Ekşi sözlük, ağ temelli platformlar arasında çok fazla tanım yapılan, entelektüel içerik üretilen site durumundadır.

Ekşi sözlük kullanıcıları, kendi belirledikleri takma isimlere (nick) bağlı değişik konularda açılan başlıklara yorum yapma ve giriş (entry) yazma olanağı bulmaktadır. Ekşi sözlükte farklı konu ve kavramlara yönelik yazar yorumu içeren çok sayıda ağ sayfası bulunmaktadır. 2017 yılında IOS ve android cihazlar için kullanıma giren ekşi sözlük mobil uygulaması 2020 yılında güncellenmiştir. Bu güncellemeden sonra entrylere görsel yükleme özelliği getirilmiştir. Yazarlar, girdikleri entrylere göre sınıflandırmaya tabi tutulmaktadır. Bu bağlamda sözlük kullanıcıları hiyerarşik bir düzene tabi tutulmaktadır. Sözlüğü yeni kullanmaya başlayanlar “çaylak” olarak isimlendirilmekte daha sonra performansına göre “pasif kullanıcı” ya da “yazar” olabilmektedir.

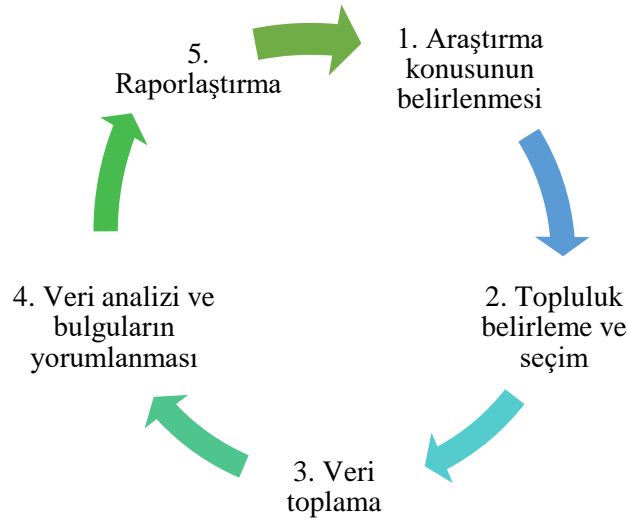
Instagram

Mike Krieger ve Kevin Systrom tarafından ilk kez iPhone cihazlar için 2010 Ekim’de geliştirilen, bünyesinde barındırdığı kaliteli filtreler ve sosyal ağ özellikleri ile çok kısa sürede oldukça popüler hale gelen dijital paylaşım uygulamasıdır. “Instant” ani ya da anında fotoğraf çeken anlamında kullanılmaktadır. “Telegram” kelimesinin Türkçe’deki karşılığı telgraf olan “telegram”dan gelmektedir. “Instant” ve “telegram” kelimeleri anında fotoğraf gönderme anlamında kullanılmaktadır. Instagram, günümüzde akıllı telefonlarda kullanılan bir fotoğraf ve video paylaşım sitesidir. Instagram; kullanıcılarına fotoğraf, çeşitli efektler ve bir dakikalık video yükleme imkânı sunmaktadır. Kullanıcılar paylaşımlarına hashtag (etiket) ile aynı etiket altında birçok gönderiye kendi gönderilerini dâhil ederek hesaplarını birçok kişiye tanıtabilmektedir. Hashtagler’in (“#”) amacı; daha fazla kişiye ulaşmaktır. Örneğin; arama çubuğuna #şampiyonluk yazıldığında bu etiket kullanılarak tüm paylaşımlar görülmekte ve etkileşim fırsatı artmaktadır. Direct (DM) sayesinde diğer kullanıcılarla iletişime geçilebilmektedir. Keşfet sekmesi sayesinde farklı kullanıcı profillerini görme, takip edilen konulara keşfet sayfasında çok sık olarak görülebilmektedir. Hikâye (story) özelliği ile 24 saat gözükecek fotoğraf veya video paylaşılıp, canlı yayın yapılabilmektedir.

Netnografi

İnternet ve bilişim teknolojisindeki gelişmeler sanal toplulukların da büyük bir hızla yaygınlaşmasına neden olmuştur. Bu gelişmeler kendine has özellikleri ve değer yargıları olan sanal kültürleri ortaya çıkarmıştır. Netnografi; sanal ortamdaki dünyanın spesifik tasarlama ortamı içinde incelemesine bağlı bir araştırma yöntemidir (Özgen ve Argan, 2020). Netnografi; etnografi yönteminin günümüz dijital dünyasının karmaşıklığına adapte olmuş hali olarak tanımlanmaktadır. Etnografide yüz yüze ve kültürel etkileşim aracılığıyla veri

toplanırken, netnografide internet iletişimine bağlı veri toplanmaktadır (Özbölük ve Dursun, 2015). Şekil 2 netnografi araştırmasında izlenmesi gereken iş akışını göstermektedir.

Şekil 2. Netnografi iş akış şeması (Kozinets, 2010)

Türkiye Futbol Federasyonu'nun Kuruluşu ve Türkiye'de Futbolun Gelişmesi

Son yılların en popüler spor dalı olan futbolun geçmişi, tarih öncesi dönemlere kadar uzanmaktadır. MÖ. 5000-2500 yılları arasında Çin, Mısır, Japon ve Türk kültürlerinde futboldan bahsedilmektedir. Futbol, farklı coğrafyalarda değişik isim ve kurallarla dini ritüel, askeri eğitim veya bir eğlence aracı olarak görülmüştür (Tazegül, 2017).

Antik Yunan ve Roma'da topla oynanan oyunlar İngiltere adalarına Roma İmparatorluğu aracılığıyla taşınmıştır. Ancak İngilizlerin kendine özgü varyantlarını nasıl ve ne şekilde gerçekleştirdikleri tam olarak bilinmemektedir. Futbol esas olarak 12. yüzyılda İngiltere'de ortaya çıkmıştır. Bu yüzyılda İngiltere'nin ova ve yollarında futbola benzeyen oyunlar oynanmıştır. Bu oyunlar, topa ayakla vurmanın yanı sıra elle yumruklamayı da içermiştir. Bu tarz bir oyun 16. yüzyılda Floransa'da oynanmış ve "Calcio" olarak isimlendirilmiştir. Günümüz futbol özelliklerinin sergilendiği oyunlar uzun bir zaman zarfında ortaya çıkmıştır. Buna bağlı olarak futbol bir süre topun büyüklüğü, oyuncu sayısı ve maç uzunluklarına göre değişik formatlarda oynanmıştır (Tarih, Ekonomi ve Siyaset Araştırmaları Derneği, [TESAD] 2021).

1848 yılında Cambridge'de oyuna yönelik kurallar koymak için bir toplantı yapılmış, ancak kuralla ilişkin sorulara kesin olarak cevap verilememiştir. Ancak yine de futbolun nasıl oynanması gerektiğine ilişkin bazı kararlar alınmıştır. Örneğin; topun ağırlık ve büyüklüğüne yönelik bir düzenlemeye gidilmiş, ayrıca topun elle taşınması yasaklanmıştır. Londra

toplantısı sonrasında oyun “futbol” ve “rugby” olarak iki kola ayrılmıştır. 1863 yılında Londra’da “Futbol Derneği” kurulmuştur. Bu dönemde İngiliz ve İskoç takımları arasında futbola dair bir takım farklılıklar göze çarpmaktadır. İngiliz takımları “rugby” şeklinde koşmayı tercih ederken, İskoçlar topu oyuncular arasında paylaşmayı tercih etmiştir. İngiltere’de 19. yüzyılda büyük bir çıkış yakalayan futbol, kısa sürede Güney Amerika ve Hindistan gibi dünyanın değişik bölgelerinde de ilgi görmeye başlamıştır. 15. yüzyıldan beri var olan futbol kulüpleri 19. yüzyılla birlikte kurumsal bir yapıya kavuşmuştur. İlk futbol kulübünün 1824 yılında Edinburgh’ta kurulan “Foot-Ball” Kulübü olduğu ileri sürülmektedir. Ardından 1855 yılında “Sheffield” Kulübü ile 1862 yılında “Notts County” Kulübü kurulmuştur (TESAD, 2021).

Sanayileşmenin gelişmesi ve yeni yapılan tren yolları futbolun değişik bölgelere yayılmasını sağlamıştır. İlk zamanlarda okullar tarafından domine edilen futbol takımları sonraları işçilerin oluşturduğu takımlara dönüşmüştür. 1880’li yıllarda maçlara özel biletlerle girilmeye başlanmıştır. 1885’te futbol profesyonel bir boyut kazanmış, üç yıl sonra da “Futbol Ligi” kurulmuştur. İngiliz kulüpleri uzun bir süre futbola egemen olmuştur. Bir süre sonra Prag, Sienna ve Budapeşte kulüpleri İngilizlerin başlıca rakipleri olarak varlık göstermiştir. Futboldaki ilk önemli turnuva 1871’de başlayan “Futbol Association Challenge Cup (FA Cup)” adıyla düzenlenmiştir. 1872 yılında ilk kez bir milli takım maçı gerçekleştirilmiştir. İskoçya ve İngiltere milli takımları arasında gerçekleşen maç 0-0’lık beraberlikle sonuçlanmıştır. 1883 yılında ilk kez uluslararası bir turnuva düzenlenmiştir. Bu turnuvaya İngiltere, İrlanda, İskoçya ve Galler milli takımları katılmıştır. Kıta Avrupa’sı dışındaki ilk maç 1867 yılında Arjantin’de oynanmıştır. 1904’te “Uluslararası Futbol Federasyonları Birliği/FIFA” kurulmuştur. Kuruluş sözleşmesini Fransa, Belçika, Danimarka, Hollanda, İspanya, İsveç ve İsviçre temsilcileri imzalamıştır. Britanya İmparatorluğu ülkeleri futbolun asıl sahibi oldukları düşüncesiyle ilk etapta FIFA’ya katılmayıp, bir sonraki yıl katılmışlardır. 1908 yılında futbol, Olimpiyat Oyunları’na resmi bir spor dalı olarak girmiştir. “Olimpiyat Oyunları Futbol Turnuvası”, “FIFA Dünya Kupası’nın ilk kez oynandığı 1930’a kadar en prestijli turnuva olarak varlığını korumuştur. İlk FIFA Dünya Kupası 1830’da Uruguay’da oynanmıştır. Bu tarihten sonra II. Dünya Savaşı yılları hariç, her dört yılda bir Dünya Kupası organizasyonu düzenlenmiştir. Futbol kulüplerinin günümüzdeki en prestijli turnuvası 1992 yılından beri oynanan “Şampiyonlar Ligi”dir. Bu lig, 1955-1991 yılları arasında “Avrupa Şampiyon Kulüpler Kupası” adıyla oynanmıştır. Dünya futbol haritası 6 bölgeye ayrılmıştır. Bu bölgeler; Asya Futbol Federasyonu, Avrupa Futbol Federasyonu Birliği, Kuzey ve Orta

Amerika ile Karayipler Futbol Konfederasyonu, Okyanusya Ülkeleri Futbol Federasyonu ve Güney Amerika Futbol Federasyonu'dur. 1934'te 32 olan milli takım sayısı 2014 yılında 200'e çıkmıştır (TESAD, 2021).

Türkiye'de futbolun 19. Yüzyılın son çeyreğinde oynanmaya başladığı bilinmektedir. Osmanlı Devleti döneminde Selanik'te yakılan ateş Bornova çayırlarına kadar uzanmıştır. Bu ateş daha sonra İstanbul'daki Kadıköy ve Moda çayırlarını da etkisi altına almıştır. İlk futbol kulübü İngilizler tarafından İzmir'de kurulmuştur. 1897'de İzmir'den gelen karmanın İstanbul karmasıyla karşılaşması Türk topraklarındaki ilk futbol maçı olarak tarihe not düşülmüştür. 19. Yüzyılın sonlarında İstanbul'da yaşamakta olan İngiliz ve Rumların etkisi ile genişleyen futbol sevgisi, yirminci yüzyılın başlarında art arda futbol kulüplerinin kurulmasıyla sonuçlanmıştır. İlk Türk Futbol Takımı Reşat Danyal Bey ile Fuat Hüsnü Bey tarafından dönemin hafiyelerinden kaçabilmek için İngilizce isimle kurulmuş olan "Black Stocking" olmuştur. Bu takımın 1901 senesinde "Papaz"ın Çayırı"nda Rumlarla oynadığı maç, Türk futbol tarihindeki ilk maç olarak kayıtlara geçmiştir. Ayrıca İngiliz ve Rumların ortak olarak kurmuş olduğu "Kadıköy Futbol Kulübü" İstanbul'un ilk kulübü olarak bilinmektedir. Fakat çeşitli anlaşmazlıklar sonrasında İngilizler bir müddet sonra "Moda Futbol Kulübü"nü kurmuştur. Bu gelişmeyi Kadıköylü Rumların kurdukları "İmogene" ve "Elpis" kulüplerinin ortaya çıkışı izlemiştir. 1903'te bu kulüplerin katılımı ile "İstanbul Futbol Ligi" kurulmuştur. İstanbul'da futbol alanında yaşanan gelişmeler bir müddet sonra buranın bir futbol coğrafyası haline gelmesine neden olmuştur. Futboldaki gelişmeler, Türk gençleri tarafından da takip edilmiş, 1903'te Bereket Jimnastik Kulübü adı ile Beşiktaş Jimnastik Kulübü kurulmuştur. 1905'te Mekteb-i Sultani öğrencileri Galatasaray'ı kurmuştur. 1907 senesinde ise Fenerbahçe Spor Kulübü kurulmuştur (Türkiye Futbol Federasyonu, [TFF] 2021).

Türkiye'de futbolun eksiksiz olarak yeşermeye başladığı dönem 1908-1923 yılları arasında kapsamaktadır. Çünkü II. Meşrutiyet sonrasında bir özgürlük havası esmeye başlamış, yeni takımlar kurulmuştur. Önceden kurulmuş olan bazı takımlar da bu dönemde varlıklarını tescil ettirmişlerdir. Futbol başta İstanbul dâhil olmak üzere Ankara, İzmir, Eskişehir, Trabzon, Bursa ve Adana gibi illerde de çok büyük bir hızla yayılmaya başlamıştır. "İstanbul Şampiyonluğu Ligi", "Cuma Ligi" ve "Pazar Ligi" bu dönemdeki belli başlı organizasyonlar olarak gözümüze çarpmaktadır. 1. Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı senelerinde futbolda yaklaşık 11 senelik bir kesinti dönemi yaşanmıştır. Cumhuriyetin ilk senelerinden itibaren her

alandanda olduğu gibi futbolda da bir değişim ve dönüşüm süreci yaşanmaya başlamıştır (TFF, 2021).

Türk sporunun ilk teşkilatı olan “Türk İdman Cemiyetleri İttifakı”nın kurulmasından sonra 1923 senesinde Yusuf Ziya Öniş başkanlığında Letafet Apartmanı salonundaki toplantıda “Futbol Heyet-i Müttehidesi” adı ile ilk Türk Futbol Federasyonu kurulmuştur. Daha sonra FIFA’ya başvurularak 21 Mayıs 1923 tarihinde FİFA’nın 26. üyesi olunmuştur. FIFA üyesi olarak ilk maç, Cumhuriyetin ilanından üç gün önce 26 Ekim 1923 tarihinde İstanbul Taksim Stadı’nda 2-2’lik skorla biten Türkiye-Romanya maçı olmuştur. 1924 senesinde Milli Takım’ın, Paris Olimpiyatları’na hazırlanması için İskoçya’dan Billy Hunter getirilmiştir. Hunter, Milli Takım’a çağdaş ve sistematik futbolu tanıtan ilk teknik direktör olarak bilinmektedir. 1924’te Paris Olimpiyatları’nda Çekoslovakya ile oynanan ve 5-2’lik mağlubiyetle sonuçlanan maç, Milli Takım’ın yurt dışındaki ilk maçı olarak kaydedilmiştir. 1936’ya kadar geçen sürede ilk Türkiye Şampiyonası Ankara’da olmuş ve şampiyon Harbiye olmuştur. 1938 senesinde Türk Spor Kurumu kaldırılarak, Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü’nün Türk sporuna hâkim olması ile futbol, devlet yönetimine geçmiştir. 1952’de uzmanlığın kabulü ile başlayan dönem, Türk futbolunun gelişiminin özeti mahiyetindedir. 1954’te Milli Takım, İsviçre’de düzenlenen Dünya Kupası’na katılmıştır. Daha önce 1950 senesinde Brezilya’daki finallere katılma hakkı elde eden milli takım ekonomik sıkıntılar sebebiyle burada bulunan turnuvaya katılamamıştır. 1954’deki finallere katılmak için Türk ve İspanya milli takımları birbirine üstünlük sağlayamamış, yapılan kura çekimi sonrasında finallere Türk Milli Takımı katılmıştır. Fakat Almanya karşısında alınan başarısız sonuç sonrasında finallere veda edilmiştir (TFF, 2021).

1950’den 1960’lı senelere uzanan süreçte İstanbul, Ankara ve İzmir’de uzman futbol ligleri kurulmuştur. Anadolu’da değişik bölgeler de futbol kulüpleri hızla çoğalmaya başlamıştır. Bu dönemde Galatasaray, Fenerbahçe ve Göztepe gibi kulüpler Avrupa kupalarında başarılı neticeler elde etmeye başlamıştır. Ayrıca bu dönemde bazı kulüplerde ilk defa yabancı futbolcular oynamaya başlamıştır. UEFA 1962 senesinde Türkiye’nin tam üyeliğini kabul etmiştir. 1962-1963 sezonundan itibaren Avrupa Kupa Galipleri Kupası’na katılacak takımları belirlemek için “Türkiye Kupası” organize edilmeye başlanmıştır. UEFA 20. Genç Milli Takımlar Şampiyonası 1967’de Türkiye’de düzenlenmiştir. 1970’li seneler Dünyada olduğu gibi Türkiye’de de önemli bir değişim sürecini yanı sıra getirmiştir. Bunun en belirgin özelliği yabancı teknik direktörlerin Türkiye’de daha fazla boy göstermeye başlaması olmuştur. Bu dönemde özellikle İngiliz Brian Birch, Brezilyalı Didi gibi teknik

direktörler çalıştırdıkları takımlarda başarılı neticeler elde etmiştir. Bu dönemde çok sayıda Yugoslav oyuncu Türkiye liglerinde top koşturmaya başlamış, bu durum 1990'lı senelere kadar devam etmiştir. 1970'li seneler Türk futbol tarihinde Anadolu ihtilali'nin yaşanmaya başladığı dönem olmuştur. Trabzonspor 1974'te Türkiye Ligi'ne yükselmiş ve ikinci sezonunda şampiyonluğa ulaşmıştır. Kısa sürede altı şampiyonluk elde ederek, futbolun Anadolu'da yayılmasına önderlik etmiştir (TFF, 2021).

1980'li senelerde futbolda birkaç başarı dışında kayda değer bir başarı yaşanmamıştır. Bu dönemdeki en önemli kayda değer gelişme Jupp Dervall'in Türkiye'de Galatasaray'ı çalıştırmaya başlamasıdır. Dervall'i senelerle beraber Türk futbolu daha sistemli bir anlayışa doğru evrilmiştir. Jupp Dervall'in yardımcılığını yapan Mustafa Denizli idaresindeki Galatasaray Futbol Takımı 1980'li senelerin sonunda Avrupa Şampiyon Kulüpler Kupası'nda yarı final oynamıştır. 1989 senesinde dönemin Başbakanı Turgut Özal'ın desteği ile Türkiye Futbol Federasyonu Başkanlığı'na Şenes Erzik'in atanması Türk futbolu açısından bir milat olmuştur. Erzik döneminde Türk futbolunda çok önemli alt yapı çalışmaları gerçekleştirilmiştir. 1990'lı seneler bu manada Türk futbolunun devrim ve atılım seneleri arasında gösterilmektedir. 1990 senesinde Şenes Erzik, UEFA Kongresi'nde ilk temsilci olarak İcra Kurulu Üyeliği'ne getirilmiştir. Ayrıca iki önemli komisyonun da asbaşkanlığına seçilmiştir. Bu dönemde yapılan alt yapı yatırımları meyvesini vermiş, 1992'de A Genç Milli Takım tarihinde ilk kez Avrupa şampiyonu olmuştur. Bu başarının tesadüfi bir başarı olmadığı 1994 ve 2005'te kazanılan şampiyonluklarla tescil edilmiştir (TFF, 2021).

Türkiye Futbol Federasyonu 1992'de özerk bir yapıya kavuşmuştur. Futbolda yaşanan değişim ve gelişmeler futbolun yalnızca bir spor dalı olmadığını da göstermiştir. Futbolun yarattığı parasal değerlerin giderek büyümesi ve futbola yönelik artan ilgi, bu sporun bağımsız bir biçimde yürütülmesini mecburi duruma getirmiştir. 1992 senesinde seçimle iş başına gelen ilk TFF başkanı Şenes Erzik olmuştur. 1996'da uygulaması başlatılan "Havuz Sistemi" ile kulüplerin naklen yayın gelirleri milyon dolarlarla telaffuz edilen boyutlara ulaşmıştır. İlerleyen senelerde Türk Milli Takımı'nın elde etmiş olduğu başarılarla bağlı şekilde sponsorluk yolu açılmış, TFF dev anlaşmalarla futbol ekonomisinde milyonlarca dolarlık bir katma değer oluşturmuştur. Özellikle 1993 yılı Türk futbolu için hareketli bir dönem olup, bu tarih boyunca TFF tarafından 16 yaş altı Avrupa Futbol Şampiyonası organize edilmiştir. Ayrıca Profesyonel Türkiye Ligi Fair Play Uygulaması'na geçilmiştir. Bu senelerde dopingle mücadeleyle yönelik çabalardan olumlu sonuçlar alınmıştır. 1994'te Şenes Erzik bir kez daha UEFA Asbaşkanlığı ve FIFA İcra Kurulu üyeliğine seçilmiştir. Bu tarihlerde tesisleşme

hareketi kapsamında Beylerbeyi'ndeki Atatürk Eğitim ve Araştırma Merkezi, Riva'daki Milli Takımlar Kamp ve Eğitim Tesisleri ve Levent'teki TFF Merkez Binası tamamlanmıştır. TFF öncülüğünde başlatılan tesisleşmeye yönelik bu hareketlerden futbol kulüpleri de etkilenmiştir (TFF, 2021).

1996 senesinde A Milli Futbol Takımı, İngiltere'de ilk defa Avrupa Futbol Şampiyonası Finalleri'ne katılma hakkı kazanmıştır. 1991 Akdeniz Oyunları'nda Fatih Terim idaresinde finallere çıkan genç jenerasyon, Türk futbol tarihinde milat kabul gören bir başarıya imza atmıştır. Avrupa Futbol Şampiyonası Finalleri Türkiye açısından hayal kırıklığı yaratmıştır. Türkiye, Hırvatistan, Portekiz ve Danimarka'nın bulunduğu grup, puan alınmadan tamamlanmış, ancak gelecek seneler adına finallere katılma yolunda büyük özgüven kazanılmıştır. 1997 senesinde Şenes Erzik dönemi sona ermiş, kısa süreliğine Abdullah Kığılı dönemi başlamış, ardından aralık ayında Haluk Ulusoy dönemi başlamıştır. 1998 senesinde yurt dışındaki yetenekleri kazanmak için Almanya'da Avrupa Futbol Temsilciliği Bürosu hizmete açılmıştır. Bu senelerde TFF Onursal Başkanı Şenes Erzik, UEFA Yönetim Kurulu'na girerek FIFA Hakem Komitesi Başkanlığına seçilmiştir. Haluk Ulusoy başkanlığındaki 2000'li senelerin ilk dönemi Milli Takım ve kulüpler çapında en başarılı dönem olarak değerlendirilmektedir. Bu dönemdeki en önemli başarı Galatasaray'ın Avrupa'da UEFA Kupası ile Süper Kupa'yı kazanmasıdır. Bu başarıları Milli Takım'ın 2000 Avrupa Futbol Şampiyonası'nda çeyrek final oynaması, 2002 Dünya Kupası'nda elde edilen üçüncülük, Fransa Konfederasyon Kupası üçüncülüğü ve 2008 Avrupa Futbol Şampiyonası'nda elde edilen başarılar izlemiştir (TFF, 2021).

Fenerbahçe Spor Kulübü

Kulübün gayri resmi kuruluşu 1899 yılına rastlamakta ise de iki kez kapatıldığı için resmi olarak 1907'de kurulmuştur. 1899'da "Black Stocking FC", 1902'de "Kadıköy Futbol Kulübü" adı ile kurulan Fenerbahçe Spor Kulübünün resmi kuruluşu 1907 tarihine rastlamaktadır (Fenerbahçe.org, 2021).

1907 yılında İstanbul'un Kadıköylü gençleri Nurizade Ziya (Songülen), Ayetullah Bey, Bahriyeli Necip (Okaner) ve Fransız okulu öğrencilerinin birleşmesiyle kurulmuştur. Kulüp renkleri ilk yıllarda sarı beyazken, daha sonra sarı laciverte dönmüştür. II. Meşrutiyet'le beraber dernek kurmak serbest hale gelince Cemiyetler Kanunu gereğince Fenerbahçe Spor Kulübü'nün kuruluşu da 1908 yılı olarak resmen tescil edilmiştir (Büyük Larousse, 1986; Fenerbahçe.org, 2021).

Fenerbahçe Futbol Kulübü 1908 yılında İstanbul Ligi'ne katılmış, 1911-1912 sezonunda bu ligdeki ilk şampiyonluğu elde etmiştir. 1966-1967 sezonunda Balkan Kupası'nda şampiyon olan Fenerbahçe, Türk futbol tarihinde uluslararası alanda alınan ilk başarıyı elde etmiştir. Kulüp tarihindeki ilklerden birisi de 1982 yılındaki Dünya Futbol Karması'na İsa Ertürk isimli futbolcuyu vermesi olmuştur. Fenerbahçe Futbol Takımı bugüne kadar 11 kez İstanbul Amatör Lig Şampiyonluğu, 2 İstanbul Şilt Şampiyonluğu, 3 Türkiye Şampiyonluğu (1933,1935, 1944), 6 Milli Küme Şampiyonluğu (1937, 1940, 1943, 1945, 1946, 1950), 3 İstanbul Profesyonel Lig Şampiyonluğu, 19 Süper Lig Şampiyonluğu (1959, 1961, 1964, 1965, 1968, 1970, 1974, 1975, 1978, 1983, 1985, 1989, 1996, 2001, 2004, 2005, 2007, 2011, 2014) elde etmiştir (Büyük Larousse, 1986; Fenerbahçe.org, 2021).

Fenerbahçe Stadyumu

İstanbul'un Kadıköy semtinde bulunan stadyum, 1908'de "Papaz'ın Çayırı"nın düzenlenmesiyle kurulan İstanbul'un ilk nizami futbol alanı olarak bilinmektedir. 1929'da Fenerbahçe Spor Kulübü'ne kiralanmış, 1931'de bir takım düzenlemeler yapılmıştır. 1960'tan sonra stat kapasitesi 40.000 kişi olacak şekilde yeniden düzenlenmiştir (Büyük Larousse, 1986: 4032).

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Bir toplumun kültürü, kurum, arkadaşlık ya da sınıfın kültürü belli bir neden veya amaç doğrultusunda bir araya gelen bireylerin oluşturduğu kültür belli bir gerçeklik bütünü olarak nitel araştırma açısından önemli bir çalışma konusudur (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Buna göre araştırmada nitel araştırma türü olan etnografyanın sanal ortama uyarlanmış hali olan netnografi yöntemi kullanılmıştır. Netnografi, katılımcı gözlem ya da diğer yöntemlerle insanların çevrimiçi etkileşimlerini bir dizi prosedür ve etik standart kapsamında incelemek için geliştirilmiş bir etnografi dalıdır (Kozinets, 2020).

Verilerin Toplanması

Araştırma verilerinin tamamı web ortamında ekşi sözlük ve Instagram gibi sosyal ağlardan 2 aylık bir sürede toplanmıştır. Veriler, resim, fotoğraf, metin, video gibi multimedya ekran görüntüsü (screenshot) alınmak suretiyle elde edilmiştir. Bilgisayar içerikli forumlar insanlar arasındaki etkileşimin en güçlü olduğu çevrimiçi kaynak durumundadır (Merriam, 2013). Ekşi sözlükteki veriler, en fazla yorum yapılan "1959 öncesi şampiyonluklar" ile "1923-1959 arası şampiyonlukların tescil edilmesi" başlıklarındaki

yorumlardan alınmıştır. Bu iki başlığa 185 tane yorum yapıldığı tespit edilmiştir. Olumsuz içerik taşıyan yorumlar analize dâhil edilmemiştir. Analize katılan yorumlar 23.05.2018 tarihi ile 02.08.2021 tarihleri arasını kapsamaktadır. Instagram'daki görsel veri akışına yönelik bilgiler herhangi bir tarih aralığı gözetilmeden 1 aylık sürede sağlanmıştır. Araştırma alt problemi ile ilgili 100 görsel arasından 8 tane görüntü kullanılmıştır.

Verilerin Analizi

Netnografi yönteminde araştırmacı eldeki tüm verileri doğru analiz ederek ortak noktaları bir araya toplayıp belli başlıklar oluşturmalıdır. Oluşturulan kategoriler ve tekrar eden veriler sayesinde yorumlama kısmında araştırılan konu ve hedef kitle davranışları hakkında gerekli olan bilgilere ulaşılabilmektedir (Netnografi Nedir, Nasıl Yapılır, 2021).

Araştırma verileri 5 kategoriye ayrılarak analiz edilmiştir:

- Fenerbahçeli sanal taraftar gruplarının Fenerbahçe'nin 1959 öncesi şampiyonlukları hakkındaki görüşleri.
- Farklı takımlardaki sanal taraftarların Fenerbahçe futbol takımının 1959 öncesi şampiyonlukları hakkındaki düşünceleri.
- İroni ve mizah içerikli yorumlar.
- Entelektüel yorumlar.
- Instagram kaynaklı görsel veri trafiği.

Araştırma verileri, içerik analizine göre yapılandırılmıştır. İçerik analizi; bir verinin belli özelliklerine göre objektif ve sistematik olarak çıkarımların yapılmasını içermektedir. Ayrıca, sosyal alanlara yönelik karşılaştırmalar yapılmasına olanak sağlamaktadır (Büyüköztürk, vd., 2013). Araştırma verileri beş kategoriye ayrılarak incelenmiştir. İlk dört kategoride 10 adet kullanıcı yorumuna yer verilmiştir. Her kategorideki yorumların eşit sayıda olmasına dikkat edilmiştir. Beşinci kategoride araştırma konusu ile ilgili görsellere yer verilmiştir. Kullanıcı (user) yorumları n1, n12, n46, n99 şeklinde kodlanarak, içerik analizine göre incelenmiştir. Veriler, herhangi tahrifata uğratılmadan aktarıldığı için dil bilgisi kurallarının dışına çıkmıştır.

BULGULAR

Araştırmadaki bulgular beş kategoride aktarılmıştır.

Fenerbahçeli Sanal Taraftar Grupları'nın Fenerbahçe'nin 1959 Öncesi Şampiyonlukları Hakkındaki Görüşleri:

Bu kategorideki taraftar yorumlarının bir kısmı Avrupa ve Dünya futbolundaki şampiyonluk uygulamalarına göre hareket edilmesi yönündedir.

“... , dünyadaki uygulamalar her fırsatta gözümüze sokulurken bu konuda da en azından değerlendirme yapılmalıdır” (n8).

premier lig 1991 yılında kuruldu diye Liverpool’un şampiyonlukları silinmedi” (n89).

“...polis teşkilatı 1845, itfaiye 1714, İstanbul üniversitesi 1453, İTÜ 1773... bazı kurumların adı değişebilir... kendisinden sonra gelen öncekinin temeli üzerine inşa edilmiştir... günahıyla-sevabıyla... İngiltere liginde olduğu gibi...” (n2).

“İtalya’da Serie-a’nın ilk şampiyonu Geneo şampiyon olduğunda sadece 4 takım vardı...” (n21).

“... İngiltere’nin ilk şampiyonu 1889’da Prestan, Almanya’nın ilk şampiyonu 1903’te Leipzig. İspanya’nın ilk şampiyonu 1929’da Barcelona, Fransa’nın ilk şampiyonu 1894’de standart Athletic Club. Bütün liglerde profesyonel lige geçiş çok sonraları olmasına rağmen tüm şampiyonluklar sayılmakta” (n85).

“1938-1939 şampiyonu: Admira Wien,

1941-1942 şampiyonu: First Vienna,

bu iki alakasız (Viyana kulüpleri)... Almanya tarafından şampiyon olarak kabul ediliyor... çünkü Avusturya, Nazi Almanyası tarafından ilhak edilip o dönem alman toprakları içerisinde bulunduğu için, ...” (n9).

Bazı taraftarlar Türkiye Futbol Federasyonu’nun kuruluş tarihine atıfta bulunarak şampiyonluk hesaplamalarının buna göre yapılmasını belirtmiştir.

“TFF logosundaki 1923...” (n51).

... mesele Türkiye ligi şampiyonluğu ise Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluş tarihi (1923) itibari ile hesaplanması gerekir” (n39).

“kulüplerin logosunun altında 1905-1907 yazıyor... federasyon desen 1923..., 1959 öncesini silmek kulüplerin ilk 50 yılını yok saymaktır...” (n77).

Taraftarlardan birisi Fenerbahçe futbol tarihinde sembol bir değer olan ve büyük başarılarla imza atan Lefter Küçükandonyadis'e gönderme yapmıştır. Bu görüşünü Türkiye Futbol Federasyonu'nun 2018-2019 sezonunu Lefter Küçükandonyadis sezonu olarak belirlemesine dayandırarak şunu söylemiştir:

“1959 öncesi şampiyonluklar sayılmıyorsa bu seneye neden lefter küçükandonyadis dediniz?” (n10).

Farklı Takımlardaki Sanal Taraftarların Fenerbahçe Futbol Takımı'nın 1959 Öncesi Şampiyonluklar Hakkındaki Düşünceleri:

Bu başlık altındaki yorumlar 1959 yılı öncesinde futbol liglerinin yerel ve amatör ruhlu olduğu düşüncesine dayanmaktadır. Öne çıkan yorumların bir kısmı şu şekildedir:

“...Fransa federasyonu 1919'da kurulmuştur. Şampiyonluklar ise 1933'te başlar..., İngiltere' tek bir üst lig oynanmıştır. Türkiye'de ise İstanbul ligi, İzmir ligi gibi örnek ligler vardır...” (n99).

“10 günde oynanıp biten Türkiye şampiyonası ile deplasmanlı lig aynı kefeye konup hepsi bir sayılıyor, aynı sene içinde hem Türkiye şampiyonası hem milli küme organize ediliyor. hangisini Türkiye şampiyonu ilan edeceğiz?” (n25).

“1959 öncesinde Türkiye'nin bütün bölgelerini kapsayan bir lig yoktu, hepsi yereldi. İstanbul ligi, İzmir ligi ...” (n33).

“... ligin profesyonel olma şartının aranması gerekli...,” (n55).

“Türkiye futbol birinciliği turnuva tarzı oynanıyordu” (n63).

“milli küme denilince kimsenin aklına milli bir lig gelmesin. asıl adı milli küme değil, milli eğitim kupasıdır... sadece Ankara, İstanbul ve İzmir yerel liglerinde başarılı olan takımların katılımı deplasmanlı bir ligdir milli eğitim kupası...” (n44).

Bazı taraftarlar yaşanan mücadelenin tamamen yıldız eksenli olduğunu ifade ederek şunları söylemiştir:

“tamam sayılsın ama yıldız sisteminden muaf tutulsun var mısınız? ne kadar samimisiniz görelim” (n52).

“yıldız kriterlerine uymaz ve Türkiye lig şampiyonluğu sayılarına eklenemez 24 Eylül 1951’de futbol profesyonellik talimnamesinin yürürlüğe girmesiyle Türkiye’de profesyonel futbol tarihi başlamış, İstanbul futbol ligi ve kulüpleri 1952’de Ankara ve İzmir futbol ligleri ve kulüpleri 1955’te TFF tarafından profesyonel futbol ligleri ve kulüpleri olarak tescillenmiştir... 1956-57 ve 1957-58 sezonlarında şampiyon kulüpler kupasına katılacak takımı belirlemek için düzenlenen ulusal futbol şampiyonasının iki sezonunu da Beşiktaş 1. tamamlamıştır... tamamı profesyonel olan kulüpler arasında ulusal nitelikte düzenlendiği ve sezon şampiyonu Avrupa’da Türkiye’yi temsil etme hakkı kazandığı için TFF Beşiktaş’ın söz konusu iki şampiyonluğunu 2002 yılında onaylayarak yıldız kriterine dahil etmiştir” (n72).

Sanal taraftar n72’nin yorumuna göre; Beşiktaş Kulübü 1959 öncesinde 1956-1957 ve 1957-1958 sezonlarında şampiyonluğa ulaşarak, UEFA Avrupa Şampiyon Kulüpler Kupası’na katılmaya hak kazanmıştır. Bunun üzerine TFF’ye şampiyonluk başvurusunda bulunmuştur. Bu konuda Tahkim Kurulu’nun 2002 senesinde vermiş olduğu bir karar bulunmaktadır. Bu karara göre, Beşiktaş’ın 1959 öncesi 2 şampiyonluğu Süper Lig şampiyonluğu kategorisinde tescil edilerek TFF yıldız kriterlerine dâhil edilmiştir. Tahkim Kurulu kararı ile 1956-1957 sezonu ve 1957-1958 sezonunda Beşiktaş Futbol Takımı, Türkiye Ligi şampiyonu ilan edilmiştir. Bu kararda gerekçe olarak; her iki senede oynanan lig formatının şu anki Süper Lig formatından farklı olmadığı, ligin yerel lig değil, Milli Lig statüsüne haiz olduğu ve Beşiktaş’ın liglerin sonunda UEFA Avrupa Şampiyon Kulüpler Kupası’na katılmaya hak kazandığından bahsedilmiştir (Anadolu Ajansı, 2021).

Bu başlıktaki yorumlardan bir kısmı 1959 yılından önce kazanılan tüm şampiyonlukların Türkiye Futbol Federasyonu tarafından tescil edilmesi yönündedir. Örneğin; iki sanal taraftar şu şekilde görüş bildirmiştir:

“Ankaragücü’ne de 2 yıldız verilmelidir, 10 tane Ankara ligi şampiyonluğu var” (n88).

“1953-54 şampiyonu Demirsportur” (n92).

İroni ve Mizah İçerikli Yorumlar

Netnografik veriler çoğunlukla mecaz ve doküman analizi gibi yöntemlerle toplanmaktadır. Temel amaç incelenen sosyal grubun deneyim ve tutumlarının en iyi şekilde

betimlenmesidir (Yıldırım ve Şimşek, 2013). İroni içeren araştırma bulguları yorum yapmadan olduğu gibi aktarılmıştır:

“arog filmindeki şampiyonluklar da sayılsın” (n5).

“inşallah Ali koç'un bu olaydan haberi yoktur...” (n7).

“Osmanlı dönemi kayıtları da çıkarılsın...” (n59).

!!! forza çemişgezeksport !!! (n41).

“askerliği de saydırırlarsa gelir iki sene de ordan ohh mis gibi emeklilik, yok o saydırma bu saydırma değildi...” (n13).

“...verin şunların şampiyonluklarını, takım 1-2 yıldız daha. ne de olsa aziz yıldırım da gitti, biz kapatırız arayı. Allah kerim, fatih terim...(n68).

“... Fenerbahçe kulüp yönetimi de umudu tamamen kesmiş takımdan” (n3).

“fener kümeye düşerse 2.lig şampiyonlukları da sayılacak mı?” (n110).

“ Galatasaray galibiyetleri de Fenerbahçe için şampiyonluk sayılsın...” (n11).

“hatta biraz daha ileri gidip 2 ikinciliğe bir şampiyonluk verilmesi lazım. bide bizi 6 - 0 yenmişsiniz bir şampiyonluk da ona” (n66).

Entelektüel Yorumlar

Türk Dil Kurumu'na göre entelektüel kelimesi; “bilim, teknik ve kültürün değişik dallarında özel öğrenim görmüş aydın, münevver kimse” olarak tanımlanmaktadır. Bu başlık altında entelektüel yorumların incelenmesinin sebebi konuya ilişkin netnografik derinliği aktarmaktır. Bu konudaki yorumlar aşağıda verilmiştir.

Tartışmaların yıldız meselesinden kaynaklandığını düşünen yorumlar şu şekildedir:

“yıldız takarsa level atlayacağını sananların savunduğu tartışma” (n28).

“star wars” (n105).

“hiç sorun değil, Galatarasay'a yeni bir challenge çıkmış olur” (n46).

“yıldız sayısı olmasa mevzusu bile edilmeyecek tartışma...” (n70).

“fatih terim: challenge accepted, görüyorum ve arttırıyorum. 5 değil de 10 şampiyonluğa 1 yıldız verilmesi” (n15).

“bu kafaya göre dünyadaki ilk organizasyon olan fa cup şampiyonlarını İngilizler Premier lig şampiyonu sayması lazım” (n34).

Konunun kısır bir çekişmeden ibaret olduğunu düşünen yorumlardan bir kısmı şöyledir:

“... bir tane akli başında entry göremediğim konu...” (n74).

“ gözümde topu bir 1959 les paul burst kadar değerli değil dediğim şampiyonluklar” (n52).

Bir kullanıcı dünyadaki uygulamalara göre hareket edilmesini ifade etmiştir.

“dünyadaki uygulamalar her fırsatta gözümüze sokulurken bu konuda da en azından değerlendirme yapılmalıdır.... FİFA'ya danışılın” (n20).

Kullanıcılardan n91 bu konuda Galatasaray ve Fenerbahçe'nin farklı hareket edeceklerini belirtmiştir.

“... burada sarışın kardeşlerin birbirini desteklememesi lazım mantiken” (n91).

Instagram Kaynaklı Görsel Veri Trafığı

Netnografi yöntemi sadece metinsel verilerin değil aynı zamanda görsel ve işitsel verilerinde analizini de kapsamaktadır. Spor, bünyesinde görsel imgelerin yoğun olarak kullanıldığı alanlardan birisi durumundadır. Bu nedenle spor ile ilişkili sanal ortamlarda sayısız görsel ve işitsel veri bulunmaktadır (Özgen ve Argan, 2020). Bazı durumlarda netnografi araştırmalarında amaç; topluluk davranışlarını gözlemleyerek, dijital veri ve pattern (model) yakalamaktır. Bu bölümde Fenerbahçe Futbol Takımı'nın 1959 Öncesi Şampiyonlukları'na yönelik görsel veri akışı herhangi bir yorum yapılmadan aktarılmıştır.

Görüntü 1. Kaynak: https://z-p15.www.instagram.com/p/CM6ieT-D5Xk/?utm_source=ig_web_copy_link

Görüntü 2. Kaynak: https://z-p15.www.instagram.com/p/CM5SjlqjPTm/?utm_source=ig_web_copy_link

Görüntü 3. Kaynak: <https://z-p15.www.instagram.com/p/CNVXBJZDmYW/?>

Görüntü 4. Kaynak: https://z-p15.www.instagram.com/p/CM4hmnKjVMR/?utm_source=ig_web_copy_link

MEDYA BİLGİLENDİRME
Güncel logo kullanımları aşağıdaki gibidir;

Görüntü 5. Kaynak: https://z-p15.www.instagram.com/p/COT67ZwDtYJ/?utm_source=ig_web_copy_link

Görüntü 6. Kaynak: https://z-p15.www.instagram.com/p/CM4-8izDuvh/?utm_source=ig_web_copy_link

👤=Emre belezoğlu: Bana 3 yıldızınız var diyola 😊

Görüntü 7. Kaynak: https://z-p15.www.instagram.com/p/CPigwrMDB9h/?utm_source=ig_web_copy_link

Feneristinizz

@Feneristiniz

Emre Belözoğlu, 20 saatte 9 şampiyonluk, 2 yıldız aldı. BÜYÜK ADAMSIN BÜYÜK.

#1959öncesiŞampiyonluklarımızHayırlıOlsun

Görüntü 8. Kaynak: https://z-p15.www.instagram.com/p/CM4bU9cDipO/?utm_source=ig_web_copy_link

Bir federasyon düşünün..
Logosunda 1923'de kurulduğu
yazıyor..
Ama 1959'dan önceki
şampiyonlukları sayamıyor..

Görüntü 9. Kaynak: https://z-p15.www.instagram.com/p/CSyZsJgDINj/?utm_source=ig_web_copy_link

Görüntü 10. Kaynak: https://z-p15.www.instagram.com/p/CM4e6WijiZk/?utm_source=ig_web_copy_link

TARTIŞMA

Spor dünyasındaki güncel tartışmalardan birisi Fenerbahçe Kulübü'nün 1959 senesi öncesinde kazanmış olduğu şampiyonluklara yönelik yapılmaktadır. Bu araştırma çevrimçi futbol taraftarlığı bağlamında Fenerbahçe Futbol Takımı'nın 1959 yılı öncesi şampiyonluklarına yönelik sanal taraftar etkileşim ve davranışlarını ortaya koymak amacıyla yapılmıştır.

Türkiye'de futbol ilk olarak 19. yüzyılın sonlarında İstanbul, İzmir ve Selanik'te oynanmaya başlamıştır. James Lafontaine 1904 yılında İstanbul ligini kurmuştur. Dört takımdan oluşan ve İstanbul'da oynanan sezonda ilk şampiyon İngiliz gemisi Imogene'nin takımı olmuştur. Zamanla bu lige önce Galatasaray, daha sonra Fenerbahçe ve Beşiktaş dâhil olmuştur. Bu dönemde İstanbul ve Türkiye'nin farklı şehirlerinde de ligler oluşturulup futbol müsabakaları düzenlenmiştir. Aslında bu durum aynı yıllarda her il ve her ligden farklı şampiyonların çıkmasına neden olmuştur. Cumhuriyetin ilanından hemen önce bugünkü Türkiye Futbol Federasyonu'nun öncüsü konumundaki Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı kurulmuştur. 1932 yılında Fenerbahçe, Galatasaray ve Beşiktaş özel maçlardan daha yüksek gelir elde edildiği için İstanbul ligine katılmıştır. 1936-1950 yılları arasında aralıklı olarak Milli Küme sezonları oynanmıştır. Ancak Milli Küme Türkiye'deki futbol liglerinin tamamını kapsamamış, buradaki futbol müsabakaları İstanbul-Ankara-İzmir kulüpleri arasında oynanmıştır. 1924-1951 yılları arasında düzenlenen Türkiye Futbol Birinciliği konumlandırma ve format olarak bugün oynan Ziraat Türkiye Kupası'na benzemektedir. Bazı yıllarda Milli Küme ile Türkiye Futbol Birinciliği aynı sezon içerisinde oynanmıştır. Bazen bir sezon içinde örneğin 1940 sezonunda Türkiye Futbol Birinciliği'ni Eskişehir Demirspor,

Milli Küme'yi Fenerbahçe, İstanbul ligini Beşiktaş kazanmıştır. Şampiyonluk tartışmalarının odağında aynı sezondaki şampiyonlukların nasıl ve ne şekilde tescil edileceği hususunda karışıklıklar yaşanmaktadır. Diğer taraftan Süper Lig öncesi dönemde Türk futboluna hizmet etmiş Baba Hakkı, Lefter, Gündüz Kılıç ve Metin Oktay gibi çok sayıda efsane ismin ve bu isimlerin emeklerinin, şampiyonluklarının bugünkü şampiyonluklar arasında sayılmaması bazı taraftarlarca anlamsız karşılanmaktadır. 1959 yılı öncesindeki şampiyonlukların sayılmamasının nedenine dair iddialardan birincisi Milli Küme ve Türkiye Futbol Birinciliği'nin profesyonel statüde olmadığı yönündedir. İkinci iddia; Türkiye Futbol Birinciliği'nin turnuva formatında olduğu görüşüne dayanmaktadır. Üçüncü iddia; Milli Küme ve Türkiye Futbol Birinciliği'nin sadece üç takımla sınırlı olduğu düşüncesine dayanmaktadır. Dördüncü iddia; Türkiye'deki futbol liglerinin profesyonel anlamda 1959 yılında başladığı yönündedir. Diğer taraftan TFF'nin görüşü, futbol takımlarının kurumsal kimlikleri ile taraftar gruplarının resmi ve gayri resmi görüşleri doğrultusunda yukarıdaki iddialara karşı farklı tezler öne sürülmektedir. Taraftar grupları yukarıdaki iddiaları çürütmek için Avrupa ve Dünya futbolunu referans göstererek örnekler vermektedir. 1959 öncesi şampiyonlukların sayılması konusunda futbol kulüpleri ve taraftar grupları arasında yeşil sahada yaşanan rekabet sosyal medyada çetin şekilde yürütülmektedir. Sanal taraftar grupları kendi tezlerini gerek yazılı gerek görsel mesajlar vasıtasıyla takipçilerine iletmekte ve bu konuda gerekli kamuoyunu oluşturma yönünde çaba harcamaktadır. Bazen fake hesaplar üzerinden ciddi tartışmaların yaşandığı da görülmektedir. Fenerbahçe Kulübü, 1959 öncesi şampiyonlukların Süper Lig şampiyonluğu statüsünde kabul edilmesi, ilgili şampiyonlukların mevcut sayıya dâhil edilerek, Süper Lig şampiyonluk sayısının 28 olarak tescil edilmesi için Türkiye Futbol Federasyonuna (TFF) başvuruda bulunmuştur. Fenerbahçe Kulübünün başvurusunun hem hukuki hem de tarihi açıdan inceleyerek karar verecek kurum TFF Talimatlarına göre TFF Yönetim Kuruludur. TFF Tahkim Kurulu Talimatı'nın 2/a maddesine göre ise TFF Yönetim Kurulu kararlarına karşı temyiz mercii TFF Tahkim Kurulu olduğundan, nihai kararın TFF Tahkim Kurulu tarafından verilmesi muhtemel olarak görülmektedir. Bu yönde verilecek kararın nasıl ve ne şekilde verileceği, Fenerbahçe Kulübü'nün mevcut başvurusu öncesinde TFF' ye başka bir başvuruda bulunup bulunmadığı yönündeki tartışmalar ayrı bir araştırma konusu olduğu için tartışma kapsamı dışında tutulmuştur.

Önceki araştırmalarda spor medyası ve iletişimini netnografik yönden ele alan bir adet çalışmaya rastlanmıştır. Özgen (2019)'un yaptığı bu araştırmada sanal taraftar topluluklarının

aşk ve nefret eksenindeki marka yansımalarının genel görünümü ele alınmıştır. Özgen (2019) bu araştırmasında alt tüketim gruplarının ihtiyaçlarını tespit etme amaçlı belirli bir takıma yönelik gerçekleştirilecek yeni araştırmaların araştırılan konular hakkında derinlemesine iç görü kazandıracağı önerisinde bulunmuştur. Ayrıca taraftar profilini, üyelik sadakatini, topluluk çatışmalarını, taraftar çatışmalarının nedenlerini üç büyük kulüp özelinde detaylı bir şekilde ele almıştır. Bu çalışmada da farklı takımların sanal taraftar grupları incelenmiş, ancak daha spesifik bir konudaki sanal taraftar yetisi ortaya konulmuştur. Özgen (2019) takım kimliği zeminindeki sanal taraftar savaşlarının en önemli çıktısının nefret ve aşk olduğu tespitinde bulunmuştur. Bu bulgu araştırma bulgularıyla örtüşmektedir. Özgen (2019) araştırmasının devamında sanal taraftar toplulukları içinde var olmanın en önemli göstergelerinden birisinin belirli bir markaya karşı çıkmak olduğunu ifade etmiştir. Bu çalışmada taraftarlar arasındaki çatışmaların genellikle yıldız sayısından kaynaklandığı öne çıkmaktadır. Taraftarlar, takım armalarındaki yıldız sayısını bir güç göstergesi olarak algıladıklarından forma veya armalardaki semboller üstünlük belirtisi olarak görülüp, karşı tarafa mesaj verilmektedir. Bir bakıma formalardaki yıldız simgesi bir sembol ve marka haline getirilmektedir.

Özgen (2019) topluluklarca yapılan gönderilerin büyük oranda üyelerin karşıt kulüp ve taraftarlarına zarar verme amaçlı olduğunu belirtmiştir. Bu çalışmadaki ironi içerikli yorumların bir kısmında yıldız sayısı üzerinden karşı tarafa alaycı ve eleştirel bir yaklaşım sergilendiği görülmektedir. Yıldız sayısındaki fazlalık takımların yüceliğini ve büyüklüğünün bir göstergesi olarak karşılanmaktadır. Görsel iletilerdeki yıldız vurgusu karşı tarafa mesaj iletme amaçlı kullanılmaktadır. Özgen (2019) taraftarlığı; tutku odaklı soyut bir üst düzeni ifade eden, marka aşkı için takım aşkı fenomeninin oluşturulmasına zemin hazırlayan bir durum olarak açıklamaktadır. Bu çalışmada takım aşkına yönelik yürütülen rekabet, yıldız eksenli bir çerçeveye dönüşerek bir markanın oluşmasını sağlamıştır. Bu bulgular Özgen (2019)'un tespitleriyle örtüşmektedir.

Özgen ve Arğan (2020)'nin sporda netnografinin kullanımını yöntem açısından ele alan ortak bir çalışması bulunmaktadır. Bu çalışmada sporu netnografik açıdan ele alan çalışmaların yetersizliğinden bahsedilerek, spor gibi güncel olguların talep ve takibinde mobil uygulamalardan daha fazla yararlanılması gerektiği ifade edilmiştir. Ayrıca önceki araştırmalardaki görsel veri akışı eksikliğine dikkat çekilmiştir. Farklı sanal taraftar gruplarının Fenerbahçe'nin 1959 öncesi şampiyonluklarına yönelik izlenimin aktarıldığı bu

araştırmada, Instagram'daki görsel veri akışından faydalanılarak konuya yönelik görsel perspektif sınırlı da olsa aktarılmaya çalışılmıştır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Türkiye Futbol Şampiyonası, Türkiye'de futbol alanındaki en üst seviyedeki şampiyonlukları kapsamaktadır. Şampiyonluklara yönelik en büyük tartışma Süper Lig'in başlangıç tarihi 1959'dan önceki şampiyonluk sayılarının hesabı konusunda ortaya çıkmaktadır. Bu konudaki en büyük mücadelenin sporun dört büyükleri olarak anılan Galatasaray, Fenerbahçe, Beşiktaş ve Trabzonspor arasında yaşandığı ve bu mücadelenin de internetteki sanal taraftar gruplarına yansdığı görülmektedir. Sanal taraftar grupları arasındaki çetin tartışmaların Ulusal Liglerin sayılmasına yönelik yaşandığı göze çarpmaktadır.

Araştırmadaki bulgulara göre şu sonuçlara ulaşılmıştır:

Fenerbahçe futbol takımını destekleyen sanal taraftar grupları; Fenerbahçe'nin 28 şampiyonluğu bulunduğu iddiasını Türkiye Futbol Federasyonu'nun kuruluş yılı olan 1923 yılına atıfta bulunarak savunmaktadır. Fenerbahçe'li sanal taraftarların 1959 yılından önceki şampiyonluklarla ilgili bir başka tezi ise; İtalya, İngiltere ve İspanya gibi Avrupa futbol liglerindeki örnek uygulamalara dayanmaktadır. Ayrıca, Türk futboluna damga vurmuş Metin Oktay ve Lefter gibi değerler üzerinden 1959 öncesi şampiyonluklara yasal zemin kazandırma mücadelesi verilmektedir.

Farklı takımları tutan sanal taraftarlar önceki şampiyonluklara yönelik tezlerini; 1959 yılı öncesinde liglerin profesyonel yapıda olmadığı görüşüne dayandırmaktadır. Önceki şampiyonluklar hakkında yaşanan online savaşların nedeni TFF tarafından başlatılan "yıldız uygulaması" olarak dikkat çekmektedir. Ayrıca, sanal taraftarların bazıları aynı anda birçok yerel ligde şampiyonluk yaşandığını söyleyerek bu durumun genel şampiyonluk hesaplamalarında karışıklık yaratacağını ileri sürmektedir. İroni ve mizah içerikli yorumların tamamı farklı takım taraftarların yorumlarından oluşmaktadır. Diğer taraftan, ironi ve mizah içerikli yorumları yapan sanal taraftarların, Fenerbahçeli taraftarların savunduğu şampiyonluk idolünü dezenformasyona uğratma çabası içerisinde oldukları görülmüştür. Entelektüel yorumların daha çok kurum, kişi, renk, ritüel ve üretilen sembol değerler üzerinden yapıldığı tespit edilmiştir. 1959 yılından önceki şampiyonluklarla ilgili görsel veri trafiğinin büyük oranda Fenerbahçeli sanal taraftarlar tarafından yürütüldüğü görülmüştür. Fenerbahçeli sanal taraftarların Instagram'da logoya dayalı yoğun bir içerik ürettikleri görülmektedir. Takım

logoları, karşı tarafa mesaj vermede bir uyarıcı olarak görülmektedir. Logolardaki yıldız sayısı miktarının taraftar grupları arasında bir üstünlük aracı olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Araştırmadaki sonuçlara göre şu önerilerde bulunulmuştur: Avrupa futbol tarihindeki şampiyonluk belirleme statüleri ile Türkiye futbol tarihine ait şampiyonluk belirleme usul, esas ve statüleri karşılaştırılabilir. 1959 yılı öncesindeki şampiyonluklara ilişkin farklı futbol kulüpleri nezdinde geniş kapsamlı araştırmalar yapılarak, taraftar dinamikleri daha kapsamlı araştırılabilir. Fenerbahçe ve rakip takımlar arasındaki taraftar mücadeleleri, istatistiksel olarak da ele alınarak, araştırılan konuya ilişkin derinlik artırılabilir. Yeni araştırmalarda görsel veri trafiğine daha fazla yer verilebilir. Spor medyasındaki popüler konulara ilişkin yeni netnografik çalışmaların artışının toplumsal anlamda katılımcı kültür dinamizmini de artırması beklenmektedir. Gelecek araştırmalarda netnografik bulgular görüşme, anket ve gözlem gibi farklı yöntemlerle desteklenebilir.

KAYNAKLAR

- Akgül, D. (2020). Gösterişçi tüketim ile benlik genişleten# pembegelinler: Netnografi uygulaması. Nitel Sosyal Bilimler, 2(1), 40-59.
- Aksu, O. (2017). Ayrımcılığın özel bir alanı olan HIV pozitif kadınlar ve çalışma hayatı: Bir netnografi çalışması. Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi, 3(4), 174-186.
- Alver, F. (2008). Kapitalist üretim sürecinde ırkçılık, futbol ve medya. İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi, 26, 223-248.
- Anadolu Ajansı (2021). Fenerbahçe Kulübünün 1959 yılı öncesindeki şampiyonlukları. <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/fenerbahce-kulubunun-1959-yili-oncesindeki-sampiyonluklari-/2206082>
Erişim: 20.06.2021
- Atasoy, B. ve Kuter, F. Ö. (2005). Küreselleşme ve spor. Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 18(1), 11-22.
- Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi. (1986). Cilt 8. İstanbul: Interpress Basın ve Yayıncılık AŞ. Milliyet Gazetecilik.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2013). Bilimsel Araştırma Yöntemleri (14. Basım). Ankara: Pegem Akademi.
- Cebeci, G. ve Esen, S. K. (2016). Netnografi yöntemi kullanılarak arabesk ve Türk sanat müziği sanal topluluklarının incelenmesi. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 18(1), 129-142.
- Çetin, Ş. E. ve Ayhan, A. (2020). Katılımcı kültür olgusu bağlamında sosyal medya: Netnografik bir analiz. Intermedia International E-journal, 7(12), 47-69. doi no: 10.21645/intermedia.2020.66

- Devecioğlu, S. (2008). Türkiye’de futbolun kurumlaşması. Gazi Üniversitesi İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi, 26, 373-396.
- Dionísio P., Leal C. & Moutinho L. (2008). Fandom affiliation and tribal behavior: a sports marketing application”. *Qualitative Market Research: An International Journal*, 11(1), 17-39.
- Erdoğan, İ. (2008). Futbol ve futbolu inceleme üzerine. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 26(2), 1-58.
- Eşitti, B. (2018). Bir netnografya bakışı ile helal turizm deneyimi. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 6(1), 54-67. <https://doi.org/10.21325/jotags.2018.174>
- Fenerbahçe.org-Fenerbahçe Tarihi. (2021). <https://www.fenerbahce.org/kulup/tarihce> Erişim: 22.05.2021
- Fenton, A., Keegan, B. J. & Parry, K. D. (2020). Understanding Sporting Social Media Brand Communities, Place and Social Capital: A Netnography of Football Fans. *Communication & Sport*. <https://doi.org/10.1177/2167479520986149>
- Günay, M. (2016). Türkiye’de spor cemiyetlerinin kuruluşu ve bu cemiyetlerin etnik amaçlarla kullanılması. *International Journal of Sport Culture and Science*, 4(Special Issue 1), 383-393. Doi : 10.14486/IntJSCS564
- Kozinets, Robert V. (2010), *Netnography: Doing ethnographic research online*. First Edition, London: Sage Publications.
https://www.researchgate.net/publication/267922181_Netnography_Doing_Ethnographic_Research_Online
Erişim: 12.06.2021
- Kozinets, R. V. (2020). *Netnography: The essential guide to qualitative social media research* (3rd ed.). Sage. <https://play.google.com/books/reader?id=aLeSDwAAQBAJ&pg=GBS.PP1&hl=tr> Erişim: 24.06.2021
- Lizzo, R. and Liechty, T. (2020). The hogwarts running club and sense of community: A netnography of a virtual community. *Leisure Sciences*, 1-18. <https://doi.org/10.1080/01490400.2020.1755751>
- Moura, B. M. and Souza-Leão, A. L. M. (2020). Consumption attachments of Brazilian fans of the national football league: A netnography on twitter interactions. *Innovation & Management Review*. DOI 10.1108/INMR-02-2019-0015
- Netnografi Nedir, Nasıl Yapılır? (2021). <https://www.userspots.com/rehber/netnografi-nedir-nasil-yapilir> Erişim: 24.06.2021
- Novak, M. (1995). *The joy of sports: End zones, bases, baskets, balls, and the consecration of the American spirit, rowman*. New York: Littlefield Publishers Inc.
- Özbölük, T. ve Dursun, Y. (2015). Pazarlama araştırmalarında paradigmatik dönüşüm ve etnografinin dijital evrimi: Netnografi. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (46), 227-247.
- Özgen, C. (2019). Nefretin kavgalı neferleri: Sanal taraftar topluluklarında nefret ve aşk eksenli savaşların marka yansımaları. Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Spor Yöneticiliği Anabilim Dalı, Eskişehir.

- Özgen, C. ve Argan, M. (2020). Netnografi: Genel özellikleri ve spor bilimleri alanında kullanılabilirliği. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 15(1), 5044-5064. <https://doi.org/10.26466/opus.720042>
- Prebish, C.S. and Heavenly, F. (1984), Divine goalie, sport and religion, *Antioch Review*, 42(3), 306-18.
- Şafak, D. (2017). Etnografi'den netnografi'ye sanal ortamda kurşun dökme: "Sen bi kurşun dökür". *Milli Folklor*, 29(116), 156-168.
- Şahin, Y. ve Tunçkol, M. (2010). İşçi hareketlerinin futbolun tarihsel gelişimi sürecine etkisi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (1), 219-236.
- Şirin, S. (2017). *Yol ayrımındaki Türkiye ya özgürlük ya sefalet*. İstanbul: Doğan Kitap.
- Talimciler, A. (2008). Futbol değil iş: endüstriyel futbol. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 26, 89-114.
- Tarih, Ekonomi ve Siyaset Araştırmaları Derneği, TESAD. (2021). <https://www.tesadernegi.org/futbolun-tarihcesi.html> Erişim: 19.05.2021
- Tazegül, Ü. (2017). Farklı toplumlarda futbolun tarihi. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, (64), 178-187.
- Türkiye Futbol Federasyonu, TFF. (2021). <https://www.tff.org/default.aspx?pageID=293> Erişim: 23.04.2021
- Xavier, B. L. (2019). *Netnography on football: Fans online attitudes towards football (Doctoral dissertation)*. Yüksek Lisans Tezi. *Stratejik Pazarlamada Uzmanlaşma ile Yönetim*. Universidade Catolica Portuguesa, Lizbon.
- Yavuz, B. ve Toprakçı, E. (2021). Covid-19 pandemisi sebebiyle okulların uzaktan öğretim yapması ile ilgili internet forumlarında paylaşılan görüşler. *Karaelmas Eğitim Bilimleri Dergisi*, 9(1), 120-139.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (9. Basım). Ankara: Seçkin Yayıncılık.